

Informace a podklady k PN k Lex Ukrajina – státní občanství

Základní parametry:

Legislativní nosič úpravy: novelizace zákona č. 65/2022 Sb., o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace, ve znění pozdějších předpisů (tzv. Lex Ukrajina).

- Tím je zajištěna dočasnost opatření a zároveň je změna jasně definována jako reakce na ruskou agresi v Ukrajině.
- Předpokládané nabytí účinnosti opatření týkajících se státního občanství České republiky ke dni 1. 1. 2025.

Pozměňovací návrh předpokládá zejména **zakotvení podmínky pozbytí dosavadního státního občanství pro občany Ruské federace** jako jedné z podmínek pro nabytí státního občanství České republiky, a dále také předpokládá přerušení řízení o žádostech občanů Ruské federace starších 15 let *ex lege* až do doby pozbytí účinnosti ustanovení upravujících institut dočasné ochrany.

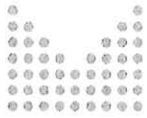
Pozměňovací návrh předpokládá dopad jak na žádosti a prohlášení **podané či učiněné po nabytí účinnosti zákona**, tak žádosti podané před nabytím účinnosti zákona, pokud o nich nebylo doposud rozhodnuto.

Výše uvedené podmínky jsou ve vzájemné souvislosti, avšak nedopadají na identický okruh žadatelů o udělení státního občanství České republiky z řad ruských státních občanů. Zároveň je očekávána i jiná doba účinnosti těchto podmínek.

K přerušení řízení o žádostech žadatelů starších 15 let bude docházet po dobu účinnosti ustanovení upravujících institut dočasné ochrany. Pomine-li změnou zákona právní základ pro udělování dočasné ochrany v České republice, bude v zahájených řízeních pokračováno, resp. nebude docházet k přerušování řízení o nově podaných žádostech.

U podmínky pozbytí ruského státního občanství je nicméně předpokládáno delší období účinnosti, tedy i po odpadnutí důvodu pro přerušení řízení bude vyžadováno pozbytí ruského státního občanství (např. až do doby normalizace vztahů s Ruskou federací).

Nelze nicméně vyloučit, že k zániku obou podmínek dojde současně (bude záviset na vývoji mezinárodně politické situace, vztazích s Ruskou federací atd.). V takových případech by se v řízeních přerušovaných *ex lege* pokračovalo již bez požadavku na doložení dokladu o pozbytí ruského státního občanství.

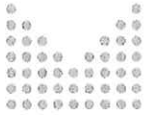
Výjimky z opatření:

Povinnost pozbytí dosavadní státní občanství v souvislosti s nabytím českého státního občanství se tak nemá týkat osob, které pobývají na území České republiky na základě mezinárodní ochrany ve formě azylu podle zákona č. 325/1999 Sb. (pronásledování z důvodu uplatňování politických práv, popř. odůvodněné riziko takového pronásledování pro zastávání určitých politických názorů jsou přitom hlavními důvody, pro které lze mezinárodní ochranu ve formě azylu poskytnout; odpůrci stávajícího ruského režimu, kterým byl azyl na území České republiky poskytnut, tak budou moci české státní občanství nabýt bez podmínky pozbytí stávajícího státního občanství).

Dále se výše zmíněná povinnost nemá týkat žadatelů o udělení státního občanství podle § 16 zákona č. 186/2013 Sb. V rámci této specifické formy řízení o udělení státního občanství České republiky je třeba prokázat, že udělení státního občanství České republiky bude představovat významný přínos pro Českou republiku (např. z hlediska humanitárního, kulturního, vědeckého atd.), nebo prokázat, že udělení státního občanství České republiky je tzv. v jiném státním zájmu. I osoby, které aktivně a veřejně vystupují proti stávajícímu ruskému režimu, které však nedisponují na území České republiky mezinárodní ochranou ve formě azylu, tak budou moci o udělení státního občanství České republiky požádat a toto nabýt bez podmínky pozbytí dosavadního státního občanství. Pro účely řízení podle § 16 uvedeného zákona je nicméně potřeba, aby „jiný státní zájem“ či „významný přínos“ deklarovala osoba stojící v čele některé z institucí taxativně vyjmenovaných v ustanovení § 16 odst. 2 uvedeného zákona.

Východiska PN:

- Státní občanství je zpětně neodnímatelné (ústavně právní limit je zakotven v čl. 12 odst. 2 Ústavy České republiky). V praxi to znamená, že stát nemůže občana proti jeho vůli za žádných podmínek zbavit státního občanství.
- Se státním občanstvím ČR je spojena možnost přijetí do služebního poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Požadavek státního občanství ČR je, s ohledem na veřejný zájem, spojen rovněž s výkonem státní služby na některých systemizovaných služebních místech. Výkon služby pak v obou případech může být spojen s přístupem k citlivým či dokonce utajovaným informacím, které mohou přímo souviset s otázkami vnitřní i vnější bezpečnosti České republiky. Nabytí státního občanství České republiky státními příslušníky Ruské federace, a s tím spojená možnost ucházet se o zařazení do služebního poměru či státní služby, přitom může představovat nástroj, prostřednictvím kterého získá cizí státní moc, nepřátelsky zaměřená vůči České republice, přístup k citlivým či utajovaným informacím.
- Se statusem občana České republiky je spojena řada práv, ale také povinností,

včetně branné povinnosti podle § 2 zákona o branné povinnosti.

Otázka diskriminace:

Pozměňovací návrh nepředstavuje diskriminační opatření ve vztahu k mezinárodním závazkům České republiky ve smyslu čl. 5, čl. 6 odst. 3 či ve smyslu čl. 15 Evropské úmluvy o státním občanství. Je nutné rozlišovat pojmy národnost a občanství, přičemž občanství, narození od národnosti, je právním statutem udělovaným konkrétním státem. Občanství je chápáno jako osobní právní poměr určité fyzické osoby k určitému státu.

Otázka dopadů do již nabytých státních občanství:

Ústavní pořádek České republiky neumožňuje zbavení státního občanství proti vůli dotčené osoby, a to ani když stát dodatečně zjistí, že „nový“ občan je například bezpečnostním rizikem. Na osoby, které jsou v současné době občany České republiky (bez ohledu na to, zda mají či nemají i jiné státní občanství), nebude mít navrhovaná úprava žádný vliv.

Otázka nároku na občanství:

Zákon č. 186/2013 Sb. v § 12 uvádí: „*Na udělení státního občanství České republiky není právní nárok.*“

Nárok na udělení státního občanství (tj. na tzv. naturalizaci) nevyplývá ani z mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána. Evropská úmluva o státním občanství hovoří toliko o možnosti naturalizace, kterou legislativní návrh neomezuje (návrh rozšiřuje zákonné podmínky, při jejichž splnění bude osoba naturalizována).

Otázka právní jistoty žadatelů:

Trvalý pobyt představuje nejvyšší pobytové oprávnění, které český právní řád cizincům pobývajícím na území České republiky poskytuje.

S výjimkou některých politických práv (zejména volební právo) poskytuje cizincům v zásadě srovnatelný katalog práv, jako státním občanům České republiky (zároveň neukládá cizincům některé povinnosti tak, jako tomu je v případě státních občanů České republiky; např. brannou povinností). Trvalý pobyt je zároveň udělován na dobu neurčitou.

S ohledem na výše uvedené platí, že osoba s povoleným trvalým pobytem na území České republiky není v dlouhodobě nejistém právním postavení. Zákon č. 326/1999 Sb. zároveň jednoznačně určuje důvody, pro které může být cizinci

povolení k trvalému pobytu zrušeno (např. závažná trestná činnost na území České republiky). V rámci takového řízení je nicméně vždy zohledňován dopad rozhodnutí o zrušení povolení k trvalému pobytu do soukromého a rodinného života cizince a jeho rodinných příslušníků; zohledňována jsou rovněž práva dětí ve smyslu Úmluvy o právech dítěte.

Otázka pozbývání státního občanství Ruské federace:

Právní řád České republiky se nemůže řídit reálnou správní praxí cizího státu. Pozbytí původního občanství jako podmínka pro udělení českého občanství není zcela novou záležitostí, Česká republika uznává dvojí občanství od 1. 1. 2014. Toto potvrzení tedy museli dodat (až na výjimky) všichni žadatelé o české občanství bez rozdílu.

Dle ruských právních předpisů (zejména Federální zákon č. 138 o občanství RF (FZ) ze dne 28.04.2023) platí, že pozbytí ruského státního občanství lze i v současné době v drtivé většině případů vyřídit prostřednictvím zastupitelských úřadů Ruské federace v zahraničí, tj. bez nutnosti osobní cesty do Ruské federace (dotčené osoby tak nebudou vystaveny případné persekuci z důvodu své dosavadní činnosti, svých politických názorů, nucené mobilizaci atd.)

Otázka, zda je možné PN vnímat jako případ nezákonné retroaktivity:

Přechodné ustanovení upravující jakým způsobem (podle jakých právních předpisů) se dokončí řízení zahájená přede dnem nabytí účinnosti právního předpisu, je zcela standardním ustanovením, a to jak v případě, že stanoví, že se řízení zahájená přede dnem nabytí účinnosti dokončí podle nové právní úpravy, tak v případě, že upřednostní postup podle dosavadních právních předpisů.

Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 21/96 uvádí, že „(z) principu ochrany důvěry občanů v právo vyplývá, že princip nepřipustnosti retroaktivity nelze vztáhnout na zpětné působení právních norem, jež nepředstavují zásah do právní jistoty, resp. nabytých práv“.

V předmětném případě přitom nemůže být do právní jistoty, ani do nabytých práv zasaženo – v okamžiku nabytí účinnosti nové právní úpravy žadatel státní občanství České republiky nemá, přičemž ani neexistuje (a to ani podle dosavadní právní úpravy) právo na jeho udělení.